

**МУЗЕЙ ГЕНОЦИДУ «ТЕРИТОРІЯ ПАМ'ЯТІ»
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ФОНД ПІДТРИМКИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»;
ЛОС-АНДЖЕЛЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (LOS ANGELES UNIVERSITY)
(USA);
АРІЄЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ARIEL UNIVERSITY CENTER OF
SAMARIA) (ISRAEL);
ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТІМІШОАРИ (WESTERN UNIVERSITY
OF TIMISOARA) (ROMANIA)**

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«ПРОБЛЕМА ГЕНОЦИДУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

(Одеса, 23-24 січня 2025 року)

УДК:

Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 січня 2025 р.) 88 с.

Рецензенти:

Готинян Віталія Віталіївна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

Наумкіна Світлана Михайлівна - доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують концепцію геноциду в творах Рафаля Лемкіна: філософське та правове підґрунтя; культурний геноцид: від доктрини до відповідальності; геноциди ХХ століття та їх вплив на генезу моральних складових людства; геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя; вплив рішень міжнародних кримінальних трибуналів на колективну пам'ять щодо геноцидів; меморіалізація пам'яті жертв геноцидів; геноцидальний вимір агресії Росії проти України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 березня 2025 р.)

«Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства»

23-24 січня 2025 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Козленко Павло Юхимович – голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

Секція 2. Культурний геноцид: від доктрини до відповідальності

Даниленко Анастасія Володимирівна, студентка 4 року навчання ОПІ Менеджмент соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

Науковий керівник **Врайт Галина Яківна**, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ЯК ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ

Культурний геноцид, хоча і не завжди розглядається окремо від фізичного чи політичного геноциду, є не менш руйнівним для людських спільнот. Це поняття охоплює систематичні дії, спрямовані на знищення культурних основ певної групи людей — її традицій, мов, релігій, звичаїв і пам'яток. Такі практики не лише позбавляють окремих осіб чи народи матеріальних і нематеріальних цінностей, але й порушують основні права людини, зокрема право на культурну самобутність, свободу вираження та релігії. Вони можуть призводити до глибоких психологічних, соціальних та культурних наслідків для постраждалих спільнот, що позначається на їхньому розвитку, а також на праві кожного індивіда на свободу самовираження та належність до певної культурної спільноти [4].

У сучасному міжнародному праві культурний геноцид досі залишається темою гострих дискусій, особливо в контексті визначення механізмів його правового врегулювання та покарання. Водночас, важливість захисту культурних прав на міжнародній арені визнається все більше. Оскільки культурна ідентичність є невід'ємною частиною людських прав, порушення цього права може мати далекосяжні наслідки як для окремих осіб, так і для цілого народу [4].

Зрозуміти масштаб і наслідки культурного геноциду, а також роль правових інструментів у його попередженні та відшкодуванні, є необхідним для розбудови справедливих і стійких міжнародних відносин, де кожен народ може вільно розвивати свою культуру і зберігати свою унікальність.

Завдяки міжнародним організаціям, таким як ООН та ЮНЕСКО, все більше уваги приділяється захисту культурних прав і боротьбі з явищем культурного геноциду. Проте досі існують значні юридичні прогалини в міжнародному праві щодо визначення конкретних правових рамок для боротьби з культурним геноцидом. Оскільки цей вид насильства часто не супроводжується безпосереднім фізичним знищенням, виявити його наслідки та довести його наявність на рівні міжнародних судів є досить складним завданням [6].

Ключовим аспектом у боротьбі з культурним геноцидом є визнання культурних прав як невід'ємної частини прав людини. Міжнародне право визнає, що кожен індивід має право на свою культурну ідентичність, зокрема на свободу вираження, релігійні переконання та збереження мовної спадщини.

Порушення цього права може мати тяжкі наслідки не лише для тих, хто безпосередньо постраждав, але й для глобальної спільноти, оскільки кожен народ є важливим елементом культурного багатства планети [6].

Культурний геноцид не лише порушує права окремих осіб, а й створює враження історичного забуття. Втрата унікальних традицій, знань та мов не може бути відновлена в повному обсязі, і з кожним таким актом знищення ми втрачаємо частину світової культури. Тому важливим є не тільки судове переслідування тих, хто здійснює культурний геноцид, а й активна робота з відновлення культурної спадщини, захисту традицій та збереження культурних надбань народів.

Одним із ефективних механізмів боротьби з культурним геноцидом є міжнародні конвенції, що регулюють захист культурної спадщини, зокрема через закони, які зобов'язують держави охороняти пам'ятки історії та культури від знищення. Проте, поряд із юридичними ініціативами, важливу роль відіграє і громадянське суспільство, яке може здійснювати моніторинг порушень прав людини, сприяти документуванню фактів культурного геноциду та працювати на відновлення постраждалих культур[6].

Програми з відновлення культурної спадщини та мов, сприяння розвитку традицій та релігійних практик, створення освітніх ініціатив, що сприяють збереженню культурних традицій, стають основою для подолання наслідків культурного геноциду. Важливою є і роль технологій, які можуть бути використані для збереження культурних матеріалів, створення цифрових архівів і забезпечення доступу до знань, які загрожують зникнути.

Загалом, боротьба з культурним геноцидом є важливим елементом глобальної стратегії по захисту прав людини і культурної різноманітності. Для забезпечення стійкості міжнародних відносин необхідно, щоб культурні права стали невід'ємною частиною загальних прав людини, і щоб на міжнародному рівні були розроблені чіткі механізми для їх захисту. Тільки так можна буде гарантувати, що майбутні покоління зможуть вільно розвивати свої культури, не боячись втратити свою ідентичність через зовнішні загрози.

Для кращого розуміння масштабу і наслідків культурного геноциду, важливо навести приклад, коли культурна ідентичність народів була свідомо знищена або серйозно підірвана через різні форми насильства та дискримінації:

Голодомор, який відбувся в Україні в 1932-1933 роках, є прикладом того, як культурний геноцид може бути частиною ширшої політичної стратегії. Під час цієї трагедії були порушені основні права людини, в тому числі право на національну самобутність. Відомий як штучно створений голод, цей акт масового знищення був результатом політики радянського уряду під керівництвом Сталіна, який, в тому числі через колективізацію та насильницьке вилучення зерна та інших продуктів харчування, спровокував катастрофічний голод в Україні. Водночас цей голод не був випадковістю — він був частиною ширшої політики репресій проти українського народу, спрямованої не тільки на фізичне знищення, але й на руйнування культурної самобутності та національної ідентичності українців [1,4].

У контексті **культурного геноциду**, Голодомор є прикладом того, як намагання знищити фізичне населення може бути супроводжене систематичним нищенням культурних основ. Колективізація та перетворення українських сіл на покірних підлеглих радянської політики супроводжувалися масовим знищенням традиційних українських свят, обрядів, соціальних зв'язків. Заборона на релігійні практики, зокрема переслідування українських православних церков, посилювала процес руйнування культурної ідентичності [1,2].

Окрім того, Голодомор порушував права людини на свободу вираження, оскільки опір політиці радянської влади карався не тільки насильством, а й кримінальними покараннями для тих, хто намагався привернути увагу до трагедії або відкрито критикував сталінський режим. Втрата культурної самобутності українців під час Голодомору має далекосяжні наслідки: пониження соціальної єдності, знищення елементів культурної спадщини і спроба заміни української ідентичності на радянську. Це не лише вдарило по культурній самобутності нації, але й стало порушенням її основних прав, зокрема права на самовизначення та збереження культурної спадщини [2,3].

Цей приклад демонструє, як культурний геноцид впливає на національну ідентичність, не лише через фізичне насильство, а й через систематичне знищення культурних, релігійних та мовних практик. Така політика залишає глибокі рани у свідомості народів і перешкоджає їхньому розвитку. Тому важливим є визнання культурного геноциду як серйозного порушення прав людини та створення ефективних механізмів для його запобігання та відшкодування.

Список використаних джерел

1. Політичні причини голодомору в Україні (1932—1933). *Студії з україністики*: зб. наук. праць. — Київ, 2004. — С. 273-292.
2. Слободян, Л. Джерельні свідчення штучного характеру Голодомору в Україні 1932 – 1933 рр. *Українознавство*. – 2013. – № 1 (46). – С. 41 – 51.
3. Верстюк, В. Голодомор, геноцид українського народу. – К. : вид. ім. Олени Теліги, 2008. – 25 с.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Культурний_геноцид
5. <https://esu.com.ua/article-29090>
6. <https://www.holosameryky.com/a/un-definition-and-explanation-of-the-crime-of-genocide/6527514.html>